

CADA PEDRA AL SEU TEMPS

ITINERARI PEL PATRIMONI
HISTÒRIC DE CORNELLÀ
DE LLOBREGAT

Apunts de treball per al monitor o monitora

Ajuntament de
Cornellà de Llobregat

Itinerari dissenyat per Montse Casanovas i Anna Plans, 1997
Revisat el 2011 per Montse Casanovas

FITXES DE L'ITINERARI AMB ELS CONCEPTES BÀSICS A EXPLICAR A CADA PUNT

GUIÓ DEL RECORREGUT

1. Castell

→ Pujar per Javimel i la Rambla Anselm Clavé, travessar la plaça de l'Església

2. Darrera l'Església-Rectoria vella-restes arqueològiques

→ rodejar l'església cap a la plaça Enamorats

3. Es poden fer un o dos punts d'aturada, per veure millor, per una banda: les restes de l'antiga església i per l'altra, les cases de la plaça i el carrer de les escaletes.

→ seguir fins davant de l'Ajuntament

4. columnes i restes antiga basílica

→ baixar pel carrer Mn. Jacint Verdaguer fins a Menéndez y Pelayo

5. Plaça Lluís Companys

→ seguir pel carrer Eduard Gibert

6. Patronat

→ pujar pel costat del Patronat, pel carrer Sant Isidre, seguir per Mn. Jacint Verdaguer amunt i tornar per Menéndez y Pelayo

7. Rambla Anselm Clavé, davant l'Escola i Can Maragall

1. EL CASTELL

El castell

Va ser la propietat més extensa del terme, els seus propietaris sempre van tenir una forta presència en la vida col·lectiva. Llogaven terres, establien masies, recaptaven tributs i altres drets senyorials. El castell era el centre d'una gran propietat agrícola i lloc on es centralitzaven les collites.

El creixement urbà del nucli antic de la ciutat, impulsat a principi segle XX, es va fer en terres del Castell. Els nous propietaris la burgesia de Barcelona van urbanitzar aquest territori.

Parlar de:

- La Importància que ha tingut el castell, i el protagonisme dels seus propietaris al llarg de la història de Cornellà.
- El castell és l'únic testimoni material del món medieval a Cornellà, i és l'edifici civil més important de la nostra història.
- L'edifici i les modificacions que ha sofert al llarg del temps, depenen dels seus usos .Del segle XIII fins a l'actualitat:
 - Segle XIII, la formació del castell
 - Segle XV, l'ús militar
 - Segle XVI, residència dels propietaris
 - Segle XVIII, explotació agrària
 - Segle XXI, dependències municipals

Les vitrines

- Assentament dels ibers a Cornellà, situats al turó del castell.
- Característiques molt bàsiques de la cultura ibera.

El c/ Mn. Jacint Verdaguer

Destacar la importància d'aquest carrer, d'una banda com a traçat urbanístic i de l'altra el seu aspecte social:

- Carrer que segueix l'antic traçat del camí reial
- Importància del carrer a principis s.XX, a nivell social i comercial
- El nom del carrer, homenatge de Cornellà al poeta.

2. LA RECTORIA I LES EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

En a les excavacions realitzades al voltant de l'església l'estiu del 2009 s'han trobat restes del nostre passat històric.

Les restes trobades es corresponen a quatre etapes diferents:

- D'època romana (s.II dC), restes de la vila romana.
- D'època medieval (s.XV), restes de l'església i restes civils.
- De l'edat Moderna (s.XVIII), base del campanar.
- De l'edat Contemporània (s.XIX), restes de murs i de fosa comuna.

Restes de la Vila Romana

Aquestes excavacions ens confirmen, i a la vegada ens amplien la informació, de l'origen romà de Cornellà i de la vila romana que hi havia en aquest indret:

- Les característiques bàsiques d'una vila romana.
- Les restes arqueològiques trobades.
- El nom llatí de Cornellà.
- L'origen de Cornellà.

La Rectoria

- Les diferents funcions que ha tingut l'edifici: masia del s. XVI, rectoria s.XVII, i dependències municipals, s.XX.
- Tipologia de l'edifici, amb testimonis del món agrari
- La figura del rector, representant de l'església al municipi, cobrador de delmes en època medieval i el seu paper en la societat de la postguerra

3. LA PLAÇA DELS ENAMORATS

Les esglésies parroquials de Cornellà

Explicar la història i evolució de les esglésies parroquials, l'església romànica del segle XII i l'església començada al segle XV, enderrocada l'any 1936, i l'església actual.

La capella romànica del s.XII

- L'augment de població produïda pel repoblament, crea noves necessitats.
- La construcció de la nova església en el lloc actual.
- La orientació de l'església i el seu estil romànic.
- El posterior ús de l'església com a sagristia de la nova església.
- El món feudal i la població de Cornellà agrupada a la sagrera.

L'antiga església del segle XV

- Emmarcar el moment històric en que es decideix la construcció després de la Guerra Civil del s.XV.
- Poder de la oligarquia local i creació dels jurats, primers càrrecs públics del govern municipal.
- Període de construcció de 300 anys, s'acaba al s.XVIII.
- Fets remarcables que passen en aquest període, per exemple:
 - Pèrdua del poder local per la pagesia local per passar a mans de la burgesia de Barcelona.
- Ubicació i orientació de l'església.
- Les fonts de finançament.

L'església actual

- La construcció del nou edifici, emmarcat en el moment històric de la victòria del franquisme.
- Característiques de l'edifici, dimensions, tipologia, materials...
- Nova orientació de la façana principal.
- El temple parroquial com a nucli social de Cornellà els anys de la postguerra.

Piça Enamorats

La vila de Cornellà al segle XVIII

- Les cases situades a l'entorn l'església i la rectoria
- Masies escampades pel terme

Cases Gelabert

Principis s.XX zona de la ciutat habitada per famílies benestants

- Construcció de cases unifamiliars amb jardí
- Testimonis de l'arquitectura de p.sXX, Noucentisme i racionalisme
- Propietaris antics família Gelabert, propietaris actuals l'ajuntament

4. AJUNTAMENT I COLUMNES PREROMÀNQUES

c/Ametller

Testimoni de la transformació urbanística de la ciutat amb l'obertura de carrers a finals s.XIX, principis s.XX

- La industrialització i l'augment demogràfic que s'està vivint en aquesta època.
- Algunes mostres d'arquitectura modernista.
- Nom popular del carrer, carrer de la Llet.

Masia de Can Vallhonrat

En el centre actual de la ciutat hi trobem el testimoni d'una masia present des del segle XVII en aquest indret

- Testimoni del passat agrari de Cornellà.
- Relació amb el senyors del castell, residència ocasional.
- Rehabilitació i reforma del segle XX .
- Usos actuals, dependències municipals.

Basílica paleocristiana i Columnes preromàniques

Elements testimonials del pas del món antic al món medieval de la societat cornellanenca,

- La ubicació geogràfica d'aquest assentament.
- La repoblació del s. X-XI i el creixement de Cornellà.
- L'ampliació de l'antiga església, la seva evolució i la funció actual de l'edifici.
- Els capitells preromànics, possible vinculació amb monestir de Ripoll.

5. LA PLAÇA LLUÍS COMPANYS

Plaça Lluís Companys

Explicar la importància que ha tingut aquest espai amb el creixement del primer nucli de població separat de l'església i el castell al s. XVIII,:

- Ubicació de l'Hostal en aquest indret, el senyor del castell cedeix les terres.
- Funcions bàsiques de l'Hostal, comú de l'ajuntament, establiments de queviures, escorxador...
- Primer nucli de població separat de l'església i el castell , ampliació del nucli d'habitatges al s.XVIII
- Millores en el món agrari masovers necessiten de mà d'obra, hi ha una arribada massiva de població; jornalers...
- Tipologia de les casetes de jornalers
- Evolució de la plaça, enderrocament de l'hostal, instal·lació del mercat, les fonts...

Centre Catalanista l'Avenç 1905

Explicar el naixement d'aquesta entitat lligat al creixement urbà, la vida associativa i la cultura en un moment d'industrialització a Cornellà.

- L'associacionisme a Cornellà p.s.XX.
- L'entitat de l'Avenç amb una ideologia catalanista i d'esquerres amb una voluntat cultural.
- L'edifici d'estil modernista i les reformes que ha sofert al llarg dels anys.
- L'edifici com a seu de la botiga dels Mobles Massip.

La carretera de Barcelona a Sant Boi

La transformació que està vivint el barri centre de Cornellà a nivell de comunicacions a finals s. XIX-principis s.XX

- Les vies de comunicació a la part baixa del terme a finals segle XIX.
- La importància d'aquesta carretera com a via de comunicació interna del terme.

Cinema Titan 1926

L'edifici del cinema Titan ens donarà peu a parlar de:

- L'oci i el lleure els anys de postguerra a Cornellà.
- La importància del Cinema Titan com a centre social i d'oci de l'època
- L' Edifici; el seu estil noucentista i la seva ubicació al carrer Major.
- Actualment seu de la Biblioteca Municipal Marta Mata.

6. EL PATRONAT CULTURAL I RECREATIU

L'entitat del Patronat com a testimoni de les associacions que sorgeixen a Cornellà a principis s. XX i que ha mantingut la seva activitat relacionada amb la cultura i el lleure al llarg de cent anys, adaptant-se als canvis que han anat sorgint al llarg de la història.

- L'associacionisme de principis segle XX a Cornellà, emmarcar-ho en el moment històric d'expansió industrial.
- Entitat vinculada a la ideologia conservadora, en els seus inicis molt lligada a la parròquia de Sta. Maria i a la religió.
- L'evolució que ha tingut al llarg dels anys.
- La implicació amb els fets i la història de Cornellà

- La seu del patronat, masia del segle XVII:
 - Testimoni del bon moment que està vivint l'agricultura
 - Els masovers inicien construcció de masies al llarg del camí reial
 - Ampliació i reforma de l'antiga masia.

7. PLAÇA DE L'ESGLÉSIA I RAMBLA S.XX

Plaça de l'Església

Testimoni de la urbanització de l'època franquista els anys 20.

- Ubicació de l'antic cementiri.
- Voluntat de recuperació d'un espai.

Masia de Can Maragall

Emmarcar la construcció de la masia en el moment històric i com a testimoni del passat agrari de Cornellà:

- Prosperitat del segle XIII establiment de pagesos per part dels senyors de castell i l'església.
- Construcció fora del terreny de les sagreres.
- Característiques bàsiques de les cases de pagès.
- Evolució de l'edifici i del seu entorn, reforma del s.XVIII.
- La figura de Joan Maragall i la seva relació amb Cornellà.
- Usos actuals de l'edifici (residència de la tercera edat).

La Rambla

A finals del s.XIX hi ha un creixement del municipi, amb l'obertura i ampliació del barri centre:

- Instal·lació de la gran indústria a Cornellà i conseqüent augment demogràfic.
- Ampliació del municipi quarta etapa del creixement urbanístic obertura de carrers i vies de comunicació.
- Història de la fisonomia del carrer i aspectes socials .
- Algunes mostres representatives de l'arquitectura del moment, modernisme, art-nouveau.
- L'escola J. Anselm Clavé com a testimoni d'aquets canvis.

Escoles Nacionals de J. Anselm Clavé

El procés d'industrialització amb l'augment de població, sobretot de parelles joves, reflectirà la mancança d'oferta educativa del moment:

- Història de la construcció de les escoles, els problemes econòmics i la implicació del poble de Cornellà.
- L'edifici de l'escola i la seva distribució.
- La primera escola pública de la ciutat i les característiques bàsiques d'aquest ensenyament.

DOCUMENT DETALLAT DE L'ITINERARI

JUSTIFICACIÓ

L'Ajuntament de Cornellà, l'any 1997, des del Departament de Patrimoni va promoure un programa d'itineraris pel patrimoni de la ciutat amb la voluntat de donar a conèixer la ciutat de Cornellà i la seva història a través del seu patrimoni.

Han passat 13 anys des del disseny d'aquell primer itinerari i des del Departament de Patrimoni s'ha vist la necessitat de revisar, ampliar i actualitzar els continguts de l'activitat. Al llarg d'aquests anys Cornellà ha canviat, hi han hagut noves descobertes arqueològiques, noves publicacions i estudis que valia la pena tenir en compte.

Amb la revisió d'aquest itinerari no es preten canviar l'itinerari original, ni els seus objectius, sinó adaptar-lo als coneixements i descobertes actuals.

En la revisió actual s'han fet alguns canvis metodològics per tal de millorar l'activitat:

- Al llarg del recorregut es plantegen set punts d'aturada amb diferents llocs d'interés en cada un per tal de no haver de recòrrer cada un dels punts, d'una banda el públic no es cansa tant, i de l'altre es guanya temps al no haver de moure el grup i regrupar-lo per sentir les explicacions del guia. Generalment en aquest tipus d'activitat es perd molt temps movent el grup de visitants d'un lloc a l'altre, i així és una manera d'optimitzar el temps. Aquets set punts s'han concebut de manera que si cal canviar l'ordre que es proposa en el document no quedin alterats cap dels seus continguts.
- S'han elaborat unes fitxes de cada punt d'aturada amb els llocs d'interés que es poden veure a cada punt i on s'exposen els continguts bàsics que hauria d'incloure l'explicació del guia, les idees bàsiques que al visitant l'hi haurien de quedar clares de cada punt del recorregut.
- A diferència de l'itinerari dissenyat al 1997, en aquest no es farà una presentació ni explicació exhaustiva de les etapes històriques de creixement de Cornellà abans de començar el recorregut. **En aquest cas** s'ha prioritzat la visita al carrer i s'aniran explicant i contextualitzant les diferents etapes històriques amb el patrimoni que es veu al llarg de l'itinerari.

PRESENTACIÓ DE L'ITINERARI

Presentació del monitor i de l'activitat:

- Rebuda del grup i presentació del monitor
- Presentació de l'activitat:
 - Explicació del recorregut
 - Objectiu de l'itinerari
 - Durada

Nocions bàsiques de la situació geogràfica de Cornellà

L'itinerari es centra pel nucli antic de Cornellà, s'inicia al castell i acaba a la Plaça.Lluís Companys, tot i no ser un recorregut molt llarg, és en aquest espai de la ciutat on trobem concentrat el patrimoni, potser més significatiu, de la història de Cornellà. Des dels seus orígens ibèrics i romans, passant per l'època medieval, restes del passat agrari, l'expansió al segle XVIII i la transformació del nucli antic al llarg del segle XIX i XX amb l'obertura de la Rambla.

De manera que anirem coneixent les etapes principals del nostre passat històric a partir del patrimoni que trobem al llarg del recorregut. L'itinerari té una durada aproximada de dues hores.

La transformació inevitable de la ciutat i la intervenció de l'home, no sempre encertada, envers aquest patrimoni fa que la percepció actual d'aquestes restes materials demani sovint un esforç d'imaginació alhora de contextualitzar-los. Les explicacions a nivell històric que es faran de cada element patrimonial poden ajudar a fer aquesta contextualització.

La situació geogràfica de Cornellà marcarà el lloc del seu origen i la seva posterior evolució. Geogràficament el municipi està definit pel riu Lobregat, la zona dèltica que es forma al seu voltant i les terrasses geològiques que es formen des de la serra de Collserola. Aquesta geografia marcarà dos tipus de cultiu diferent, un més lligat al regadiu i l'altra al secà. I alhora tres centres de creixement i configuració de la població: el barri Centre, el barri de la Gavarra, el barri de Sant Ildefons.

Els factors que han determinat l'evolució de Cornellà són: el Riu, font de riquesa i de catàstrofes vinculat als habitants de la zona els quals sempre han intentat dominar-lo, i la proximitat amb Barcelona, com a factor positiu i negatiu de l'evolució de Cornellà.

PUNTS D'ATURADA i llocs d'interés en cada punt:

1. El Castell

- **Castell S.XIII**
- **C/Jacint Verdaguer**

2. L'Ajuntament i Columnes Preromàniques s. X:

- **c/Ametller**
- **Masia de Can Vallhonrat**
- **Basílica i Columnes pre-romàniques**

3. La plaça dels Enamorats s.XX

- **Església del s.XII, s.XVI, i XX**
- **Restes del campanar del s.XVIII**
- **c/Escaletes**
- **Cases Gelabert**

4. La Rectoria i les excavacions arqueològiques

- **Excavacions arqueològiques**
- **Vila Romana**
- **Rectoria**

5. La Plaça de l'Església i la Rambla s.XX

- **Plaça de l'Església**
- **Masia de Can Maragall**
- **La Rambla**
- **Escola J.Anselm Clavé**
- **Façanes de la Rambla**

6. El Patronat Cultural i Recreatiu

7. La Plaça. Lluís Companys

- **Centre Catalanista L'Avenç**
- **C/ Marbre, casetes jornalers s.XVIII**
- **Cinema Titan**

CONTINGUTS

1. EL CASTELL

El Castell

El castell és l'element més emblemàtic de l'època medieval que es conserva a Cornellà, i és l'edifici civil més important de la història del municipi. Situat en un petit turó de la ciutat que dominava la plana del Llobregat a Cornellà.

Al ser la propietat més extensa del terme, els seus propietaris sempre van tenir una forta presència en la vida col·lectiva. Llogaven terres, establien masies, recaptaven tributs i altres drets senyorials.

A mitjans segle XI el feudalisme s'instaurà a Catalunya. Aquest nou sistema polític, econòmic i social provocà l'aparició de territoris feudals i la construcció de Castells, per tal de dominar aquets territoris i la seva població, i convertir-se així en un centre de poder.

Entre els segles XI i XII, existien arreu de Catalunya llinatges de cavallers integrants de la petita noblesa que exercien el seu poder sobre la pagesia des de petites fortaleses amb aparença externa de castell, i que s'anomenen domes o cases fortes. L'origen del castell de Cornellà el trobem en alguna de les senyories laiques que es formaren als segles XI i XII.

Des del segle XIII fins el segle XX el castell passarà a mans de diferents propietaris, quasibé sempre relacionats amb la burgesia de Barcelona, i no sempre tindrà la mateixa funció.

El castell ha tingut diferents usos i ha patit diverses modificacions a partir de les funcions que ha desenvolupat al llarg de la història, que bàsicament han estat tres: Ús militar, en menys mesura, residència dels propietaris (s.XV i XVI) i gran propietat agrària, aquesta ha estat la més important i feia que el castell fos lloc on es centralitzaven les collites, i es convertís en el centre organitzador i administratiu del territori.

Així doncs el castell no sempre ha estat tal i com el coneixem actualment, no fou construït en una sola fase sinó que fou ampliat i reacondicionat en diverses etapes depenent de la funció que els seus propietaris volien donar a l'edifici. Pels testimonis arquitectònics i històrics podem definir quatre grans etapes de construcció i modificació del Castell.

Del segle XIII fins al segle XV: Castell com a seu militar i propietat agrària

A partir de 1202 i fins a mitjan del segle XVII, diferents llinatges de cavallers i burgesos barcelonins, molts d'ells estretament lligats a la casa comtal de Barcelona i a l'expansió mediterrània, van posseir les terres de Cornellà.

La noblesa, era un estament molt poderós, juntament amb la Corona i l'Església, i gaudia de privilegis importants en diversos àmbits (militar, fiscal, judicial, polític, etc.) que transmetia de manera hereditària. El seu poder econòmic però, requeia en les rendes que obtenien de les seves terres. Per altra banda, els nobles controlaven pobles sencers, on hi exercien la seva jurisdicció, i per tant, tenien poder per jutjar, condemnar i fer respectar la llei.

El terme de Cornellà no va ser mai jurisdiccional (depenent d'un Senyor feudal) Però les relacions de vassalls es van establir entre els propietaris de la terra i els pagesos.

A finals del s.XIII va perdurar la petita propietat lliure pagesa, sobre la qual es va consolidar el nucli rural. Al mateix temps la donació de terres per part del rei, de l'església... va fer que la terra es concentres en un nombre reduït de titulars.

A Cornellà era: el Senyor del Castell i els monestirs de:

- *St.Cugat del Vallés
- *St.Pere de les Puel.lés
- *Sta.Maria de Montserrat.

Els no conreaven directament les terres sinó que les tenien arrendades. La forma més corrent era el contracte "emfitèutic"

Així és com a Cornellà un dels monopolis més importants el tenien els propietaris del castell, que cedien l'explotació de les terres als pagesos locals en règim d'emfiteusi.

A mitjans del segle XIII, la família Mallol reorganitzà l'explotació agrícola del domini, desenvolupà una tasca de poblament que donà origen a molts dels masos de la parròquia i edificaren la casa de Cornellà, la primera construcció del nostre castell.

En els seus orígens, la funció primordial dels castells era la d'oferir protecció en cas de qualsevol atac armat. És per això que eren construïts en emplaçaments elevats, des dels quals la visió dels entorns fos el més gran possible i també pel fet de, donat l'alçada, dificultar l'atac. El castell de Cornellà, és un bon exemple de la ubicació d'aquestes construccions, està situat en un lloc elevat de la ciutat, en un turó de dimensions importants de la Rambla fins al carrer Jacint Verdaguer, des d'on es veu la ciutat i el pla del Llobregat.

Al castell de Cornellà trobem elements constructius clarament militars com les espitlleres, obertures rectangulars llargues i estretes practicades als murs per a disparar des de dins, en a la planta baixa en trobem algunes, i els matacans, que consistien en un parapet situat sobre una porta, muralla o torre i que

servien per observar i atacar l'enemic. Les dues torres de la façana també es construeixen en aquest moment.

Ara bé, durant tot aquest període (segles XIII-XV), el castell fou el centre d'una gran propietat agrícola que comprenia bona part de l'àrea dels actuals barris Centre i Riera. Sabem, per exemple, que al segle XV els amos del castell posseïen 16 masos habitats dedicats al conreu de la vinya, l'horta o els fruiters. És evident doncs, que el castell era un dels centre de poder més importants de Cornellà.

Cal comentar però, que durant el segle XIV la vila i el castell de Cornellà també patiren la crisi que assolava tot Catalunya i la resta d'Europa.

Per una banda, a Catalunya es produí una època de males collites provocades per diversos fenòmens que iniciaren un període de forta carestia, per l'altra l'aparició de la Pesta Negra, que es donà en diverses epidèmies, imposà una forta crisi demogràfica, econòmica i social. Sembla ser que a Catalunya la població es reduí un 65 %.

L'epidèmia s'extenia ràpidament entre una població subalimentada per causa de la carestia. La por al contagi, va fer que els pocs supervivents emigressin a les ciutats fet que encara accentuà més el despoblament del camp. A Cornellà, moltes cases aloeres quedaren desolades per la mort dels habitants.

La manca de mà d'obra per treballar el camp feu endurir la postura dels senyors envers els pocs pagesos que quedaven ja que volien garantir el conreu de les seves terres. Així doncs, s'incrementaren les restriccions de llibertat envers la població pagesa, cosa que provocà forts enfrontaments amb els senyors

A aquesta situació, se li afegí l'esclat de la Guerra Civil Catalana (1462) que durà 10 llargs anys i que enfrontà al monarca Joan II amb la Generalitat. La guerra agravà encara més la crisi a Catalunya.

Encara que no tenim notícies sobre el tema, durant la Guerra Civil, el castell de Cornellà fou un centre d'activitats militars com també ho van ser d'altres indrets veïns (el castell de l'Eramprunyà i St. Boi) i segurament va experimentar obres de fortificació que accentuaren el seu aspecte de fortalesa militar. El castell doncs, desenvoluparà durant aquest període una funció clarament militar.

Acabada la guerra el castell va retornar a la família que n'era propietaria en aquell moment, la família Ribes, que el va posseir fins mitjans segle XVII.

Del castell originari de l'Edat Mitjana queden algunes pedres de la planta baixa i del pati, i els graons de l'escalinata interior.

Segle XVI: El Castell com a residència

Al llarg d'aquest segle, el castell de Cornellà restà en mans de la família dels Ribes. Un dels seus membres, Adriana de Ribes, serà un personatge molt rellevant pel que fa a la història del castell i del poble de Cornellà.

Contràriament al que acostumaven a fer els propietaris del castell, Adriana de Ribes s'hi establí durant molts anys i l'acondicionà com a vivenda.

El castell es va ampliar per convertir-lo en residència senyorial, es va reconstruir el cos de l'edifici de la façana principal, actualment enderrocada, tot suprimint les "troneres" i merlets de la muralla i construint els finestrals gòtics. Les finestres defineixen molt bé l'estil gòtic i són un element característic de la remodelació que sofrí el castell. Sota les finestres que donen a la sala hi trobem els festejadors (pedrissos per poder seure i conversar molt comuns a masies i palaus del s.XVI i XVII)

També es va construir la capella i es van ampliar les parts destinades a habitacions.

Tres de les quatre torres estan englobades en les parets exteriors de maçoneria. Les torres es remataven amb merlets i estretes espielleres.

Adriana de Ribes també participà activament en la vida del municipi i subvencionà la construcció del campanar de l'església.

A finals del segle XVI, sabem que la propietat estava arruïnada, amb les terres menjades per les inundacions i molts camps sense conrear. Cornellà passava aleshores una mala època, amb la comunitat endeutada a causa de les obres dels terraplens i les contribucions extraordinàries de la guerra contra Castella i França. Molts pagesos locals perderen en aquest període les seves masies i propietats. El segle XVI no havia suposat la superació dels elements que havien ocasionat la crisi dos segles abans: la pesta, altres malalties infeccioses, i la fam seguien sent presents entre la població. L'agricultura tancava el segle amb una nova crisi.

Del segle XVII al segle XX: El Castell com a explotació agrària

A inicis del segle XVII el castell de Cornellà i les seves dependències estaven mig enderrocats quan un membre de la nova noblesa, Baltasar d'Oriol i Marcet, va comprar l'any 1666 la propietat.

El nou propietari representa la nova aristocràcia de serveis, nascuda i desenvolupada a l'abric de la burocràcia i fidel executora de la política dels Àustries.

Es tractava d'una classe social culta, rica i poderosa, que cercava amb ansietat la coronació de la seva trajectòria ascendent a través de l'adquisició de dominis senyorials i d'aliances familiars amb membres representants de la vella noblesa d'origen feudal.

La família Oriol fa obres per ampliar l'edifici i construeixen el segon pis amb la galeria porxada, orientada a l'est, normalment aquestes galeries s'orientaven

cap al migdia per tenir més hores de sol, ja que la seva funció bàsica era la d'assecar i conservar aliments.

L'aspecte que tenia al castell era el d'un casal gòtic molt reformat, ja s'estructurava a l'entorn del pati quadrat i s'edificaren les dues torres posteriors de l'edifici. A la planta baixa hi construeixen el celler, el trull i la sitja tots ells elements vinculats al món agrari.

La família dels Oriol convertí el castell en una gran casa agrícola, duent a terme una administració rigorosa, establint i posant en conreu les terres i ampliant constantment la propietat. El castell de Cornellà, un cop més, canvia de funció per convertir-se en una gran casa de pagès.

Els camps que envoltaven el castell es conreava principalment vinya i cereals. Els terrenys del costat del castell que donaven a la Rambla hi havia una gran era de terra on els pagesos podien anar a batre el blat, per això en aquesta època al voltant s'hi aixecaven pellers.

A principis del segle XX (1906) el castell i les seves propietats van ser embargats judicialment i venuts en pública subhasta per satisfer la demanda dels creditors de la família Via Puig. La família Via Puig va ser la última família important propietària del castell. La major part de les terres van ser comprades per pagesos i petits propietaris de Cornellà i Barcelona i en moltes es va començar el procés d'urbanització, iniciant d'aquesta manera el creixement del nucli antic de la ciutat. Mentre que l'edifici del castell fou adquirit pels masovers que vivien al castell i fou destinat a edifici agrícola.

En aquella època el castell tenia un aspecte interior molt diferent a l'actual, tot i que actualment encara podem veure alguns elements testimonials d'aquest passat agrari.

A l'entrada hi havia una cuina, amb dos fogons el de carbó i l'econòmic, a continuació el menjador amb una gran taula, després una sala on hi guardaven els carros (un per carregar fruita, el carro de vela i l'altre per carrregar grava del riu, el carro de trabuc), al fons un forn de llenya per fer pa i una llar de foc. Es construïren una sitja per guardar-hi el blat, es tapava amb fustes i per sobre hi posaven palla i terra per dissimular la seva presència i evitar possibles robatoris.

Entrant al castell a mà dreta hi havia el celler, ple de botes de vi i eines agrícoles. Al final hi trobem el trull i el cup per poder elaborar el vi. Molts cornellanencs anaven a comprar vi al castell.

On antigament hi havia hagut la capella s'hi guardaven els cavalls amb les seves menjadores i abreuadors.

En el pati hi havia un pou i un safareig on hi rentaven la roba i alguns productes del camp, també a sota l'escala hi havia una comuna i un pou negre per guardar la brutícia. A través de les escales s'accedia als dormitoris.

A mitjan segle XX al marxar els masovers, el castell l'utilitzava un pastor per guardar-hi bestiar oví i vaques i més tard va caure en desús.

L'exterior del castell també es va anar transformant, part del terrenys del voltant es van anar edificant, i el talús es va anar rebaixant, ja que treien pedres, que anaven cap el camp del Barça i el camp del golf del Prat, i desaparegué l'esplanada de davant del Castell. Durant la Guerra Civil es construï sota l'esplanada un refugi, durant un temps aquest refugi va ser ocupat per les Caves Pujol, i després es convertí en un lloc d'amagatall i joc dels nens,.

Durant aquesta època sembla ser que en un racó del castell hi vivia un llogater que era borni. Per aquest motiu molts cornellanencs i cornellanenques coneixen l'edifici com a "El castell del Borni".

Des de 1992 fins a l'actualitat: El castell com a equipament cultural

L'any 1992 l'Ajuntament de Cornellà adquireix l'edifici amb la intenció de destinar-lo a l'ús públic i es fan les primeres obres de consolidació de l'edifici. Entre els anys 1994 i 1995 s'urbanitzà l'entorn del castell i s'hi realitzaren dues campanyes arqueològiques, els anys 1994 i 1998.

Després, es van iniciar les obres de reconstrucció i restauració del castell. Les obres han mantingut l'estructura original, tot i que en alguns punts ha calgut cimentar de nou perquè la base era insuficient.

La superposició d'arquitectures de segles diferents, estils i materials, s'ha pres com un valor cultural més a respectar en un edifici de 700 anys d'antiguitat.

La Carta de Venècia, document que marca les línies a seguir en la rehabilitació d'edificis històrics, indica que cal mantenir escrupolosament tots els elements que tenen un valor històric o artístic, sense donar prioritat a una època sobre les altres i respectant en tot allò que sigui possible el seu aspecte original. Pel que fa a les parts que és imprescindible construir de nou, el mateix document marca que s'hauran de diferenciar clarament de les restes antigues, per tal que el monument s'integri dins de la societat actual.

Així, la coberta s'ha reconstruït amb fusta, rajola i teules antigues del mateix edifici. Mentre que a la planta baixa el paviment és de pedra, a les plantes superiors és de fusta; a les parets inferiors s'ha deixat a la vista la pedra, allà on n'hi havia.

A banda del nucli de serveis, l'únic element nou és la nau sud. Entre l'entrada i el pati només es conservava un magnífic arc rebaixat de dovelles de pedra del segle XVII. Per recuperar la idea tradicional dels palaus amb pati central, s'ha construït una coberta molt alta, i s'ha separat l'entrada del pati amb una estructura de vidre, lleugera.

L'edifici s'ha rehabilitat amb la finalitat d'oferir un gran espai cultural i social per a Cornellà, s'hi ha instal·lat el Departament de Patrimoni, l'Arxiu Històric, sala d'exposicions, i la seu de la Fundació Utopia, ...

Les Vitrines

En aquestes vitrines trobem restes de ceràmica que són testimonis del nostre passat històric. Ens mostren restes que ens donen informació dels orígens de la cultura ibèrica a Cornellà.

De les dues campanyes arqueològiques que es van realitzar al castell els anys 1994 i 1998, s'han conservat restes arqueològiques importants que ens ajuden a conèixer els orígens de la història de Cornellà. Fins al moment d'aquestes excavacions els treballs arqueològics que s'havien realitzat a Cornellà havien aportat informació d'època romana, és en aquestes excavacions del Castell on apareixen restes d'èpoques ibèriques més antigues per tant que les restes romanes.

Les restes que bàsicament es van trobar són de ceràmica de tres períodes històrics diferents: d'època íberica (del s.VI al s.I abans de Crist), d'època romana (s.I abans de Crist fins s.IV després de Crist) i , de l'època medieval(s.XIV-XV), moderna (del s.XVI fins el XVIII) i Contemporània (segles XIX i XX)

Es coneix com a íber la cultura i els pobles que es trobaven des del el segle VI a.C. a finals del I a.C. a tota la franja mediterrània de la península ibèrica.

Les característiques bàsiques d'aquesta cultura són:

- Societat jerarquitzada
- Organitzats en poblats estables
- Economia basada en l'explotació agrícola i ramadera
- D'altres activitats productives són la ceràmica i la metal·lúrgia
- Creen escriptura pròpia
- Estableixen relacions comercials amb altres pobles del seu entorn.

C/Mn.Jacint Verdaguer

Aquest ha estat un dels carrers significatius de la història de Cornellà, el seu trajecte coincidia amb l'antic camí reial (ruta d'origen romà) que sortia de Barcelona pel portal de Sant Antoni, passava per la Bordeta i l'Hospitalet, per davant de can Mercader i, a l'actual benzina de la Volvo seguia el traçat de l'actual carrer Víctor Pradera tot passant per davant de la fàbrica Rosés i s'enfilava cap a l'església per l'actual carrer. D'allà continuava pel camí de la Destraleta en direcció a Sant Joan Despí. Va ser la via principal de comunicació entre Barcelona i els territoris del sud, fins que a mitjan segle XVIII el rei Carles III va fer construir l'actual Nacional II, que passava per Sants, Esplugues, San Feliu i travessava el riu pel modern pont de Molins de Rei.

En aquest carrer sobre un pujol s'hi edificà el castell i anegament s'hi havien instal·lat els primers habitants íbers i romans de Cornellà. Al llarg de la història

establiments significatius de Cornellà s'instal·laren en aquest carrer: la cooperativa del vidre, la vaqueria de cal Ribo, el parvulari municipal... Al tenir al capdamunt l'edifici de l'ajuntament i de l'església es convertí en un dels carrers preferits per a desenvolupar-hi actes socials, religiosos i culturals.

El nom del carrer, Jacint de Verdaguer és en homenatge a les estades que el poeta feia a la ciutat. Es comença a anomenar així després de la guerra civil, tot i que popularment s'ha conegut amb el nom de carrer de l'Ajuntament.

2. AJUNTAMENT I COLUMNES PRE-ROMÀNIQUES

El Carrer Ametller

Amb l'inici de la industrialització a finals del segle XIX i principis s.XX, hi ha un creixement econòmic i demogràfic que donarà peu a la transformació de la trama urbanística de la ciutat. És en aquesta època quan s'obriran els carrers que enllaçen el nucli antic amb la part baixa del municipi. El c/Ametller, el c/Cinema Bel i Pius XII són alguns d'aquests carrers.

El c/Ametller encara conserva algunes de les cases que es van construir a l'inici del carrer. Algunes de les cases són modestos testimonis de l'art del modernisme. Estil artístic que es desenvolupa a Catalunya en aquest moment.

A nivell anecdòtic aquest carrer també és conegut popularment com el carrer de la LLet, ja que a l'època que es forma i venen a viure moltes famílies joves amb canalla i de vegades les mares alletaven als seus fills al carrer.

L'últim tram de carrer no es va obrir fins més endavant i mentrestant els veïns utilitzaren aquests terrenys per conrear-hi horts familiars.

Destacar també la figura del serenos que a la nit cantaven l'hora i el temps que feia i que despertaven a la gent per anar a treballar, feien la funció de despertador.

Masia de Can Vallhonrat

La masia de Can Vallhonrat, és un testimoni molt reformat de la vida agrària que hi havia hagut a Cornellà durant molts segles. Actualment el percebem com un edifici modern tot i que es mantenen petits testimonis del seu passat agrari.

La masia es construeix a principis del segle XVII, (1620 i 1626) per la família Llobet molt a prop d'una altre masia que ja tenien a Cornellà, can Llobet vell.

Al llarg del segle si fan diverses transformacions fins a convertir-se en casa-residència senyorial amb uns grans jardins que l'envolten.

A mitjans segle XVII fou adquirida pels senyors del Castell, i passà a formar part de la seva senyoria. Durant els segles XVIII i XIX, quan els senyors del castell venien a Cornellà vivien en aquesta masia. Al llarg del temps passà per diversos propietaris fins que finalment el 1985 l'Ajuntament la comprà a la família Vallhonrat, la qual dóna nom a la masia .

El 1989 l'Ajuntament hi va fer una intervenció arquitectònica important que modificà les restes de l'edifici original per a instal·lar-hi dependències municipals. El projecte de reforma el dur a terme l'arquitecte Joan Pascual.

L'edifici és de planta quadrada amb coberta a quatre vessants. La façana s'estructura de forma simètrica amb portal adovellat finestres amb emmarcament de pedra i galeria d'arcades a les golfes, són elements que es conserven de la masia, a l'interior es conserva l'entremat de bigues de fusta de la planta noble.

Actualment té dues parts totalment diferenciades; d'una banda el que era l'entrada principal, orientada al migdia i que conserva unes formes més tradicionals. D'altra la part que dóna a la plaça de l'Ajuntament, totalment remodelada i feta amb noves línies arquitectòniques.

La intervenció a Can Vallhonrat no es va limitar a l'edifici sinó que també va afectar al seu entorn així doncs l'antic jardí de la finca s'ha substituït per una plaça pública.

Basílica paleocristina i Columnes pre-romàniques

A l'entorn d'aquest lloc es va començar a poblar Cornellà, el podem considerar com el nucli del seu origen, ja que es el primer nucli habitat del terme. Les restes romanes i medievals trobades en aquest indret ens indiquen que va ser el lloc habitat pels romans i posteriorment, amb la cristianització, el primer nucli d'habitants en època medieval.

La seva localització ubicat en un turó allunyat de les riuades, i a mig camí entre les terres dèltiques i les terrasses més elevades de la vessant sud de Collcerola, el converteixen en un lloc òptim per aquets primers habitants.

Amb el pas del temps la població es va escampar en direcció al castell, configurant el que ara coneixem com el barri Centre.

Sabem que on actualment està ubicat l'Ajuntament antigament hi havia hagut una basílica paleocristiana construïda al s.VI i de la qual en tenim constància des de mitjans segle XX, arran d'unes obres realitzades a l'ajuntament.

A mitjants del segle XIX l'edifici de l'antiga església va passar a ser la Casa Consistorial i va ser en unes reformes d'ampliació i restauració, que es van fer el 1928, quan es van descobrir la planta de l'església del s.VI i les columnes pre-romàniques.

Aquesta església, datada dels.VI, estava formada per una nau de 12,50 m d'allargada i 9 d'amplada i uns murs de 50 cm. L'entrada principal de la basílica estava situada a la cara sud, actual aparcament de l'Ajuntament i a la cara nord hi trobaríem l'àbsis de forma poligonal que feia de capçalera de l'edifici. Les restes d'aquest àbsis s'han pogut tornar a veure amb les darreres excavacions (2009) efectuades en aquesta zona.

La basílica es construeix sobre les restes d'una antiga construcció romana propera a la vila, que sabem que existia en aquesta mateixa zona, possiblement unes termes, (és molt probable que la forma poligonal de l'àbsis vingui definida per aquesta antiga funció).

Aquesta seria doncs la primera església cristiana que hauria existit a Cornellà i va fer la funció d'església parroquial fins la construcció d'un nou temple romànic al segle XI.

La seva presència ens confirma doncs que el terme de Cornellà sempre ha estat habitat i ens dóna un testimoni històric de la cristianització que es produeix en aquest moment .

La persecució dels cristians en el món Romà es fa molt palesa al llarg del s.IV el que obliga a l'emperador Constantí a implementar edictes de tolerància els quals abocava a l'Imperi i a l'Església a tenir una entesa. El conflicte s'acabarà amb la confessionalitat de l'estat romà. Els edictes del s.IV marquen un inici en la participació dels cristians a la vida pública. Els antics senyors romans cauen sovint en la ruïna i van cedint espai a l'església. Però serà al s.VI amb el III Concili de Toledo quan s'iniciarà una nova etapa, la integració dels visigots al corrent catòlic .

Aquesta primera basílica, quan es construeix la nova església romànica a finals del segle XI, quedarà incorporada a una casa de pagès i tenim constància històrica que al mateix lloc a mitjans s.XVI hi havia una petita capella consagrada a Sant Salvador. En documentació notarial del segle XVIII encara hi consta l'existència d'aquesta capella, però molt aviat devia desaparèixer, ja que al llarg del segle XIX no en trobem cap més rastre.

Després de la cristianització del món romà s'aniran formant les societats medievals. Al segle X Catalunya referma la independència política enfront el domini dels reis francs, al mateix temps s'estabilitza la frontera amb els sarraïns marcada pels rius Llobregat i Segre amb l'ocupació de castells. Els comtats catalans inicien una política de repoblació del territori, impulsada pels grans monestirs.

El s.X es va caracteritzar doncs, per ser un període de restauració de l'autoritat pública i de colonització i repoblament del territori. El comte de Barcelona Guifré i els seus fills van impulsar el repoblament de les baronies de Cervelló, Eramprunyà i Castellví, assegurant la defensa de la riba dreta del Llobregat. Van ocupar els castells de St.Boi i Castelldefels, per la qual cosa els pobles del Llobregat van deixar de ser la 1ª línia de confrontació entre els comtats catalans i el califat de Córdoba.

Aquesta situació originarà que a Cornellà hi hagi un augment de població degut al repoblament que es fa amb una concessió de terres, per treballar-hi i edificar-hi. És degut a aquest creixement de població que l'antiga basílica visigòtica paleo-cristiana es fa insuficient i es necessita fer una ampliació i s'hi afegeixen dues columnes que suportaven un arc triomfal situat davant l'altar major. El poc gruix de les parets que es van trobar fa pensar que el sostre era de fusta. Les dues columnes situades a l'entrada de l'ajuntament són un testimoni d'aquesta ampliació.

En el s.X a Catalunya es desenvolupava el que anomenem art pre-romànic, des dels grans monestirs fins a les petites esglésies es construïa seguint aquest estil. Sembla ser que aquests capitells els va fer el mateix taller que havia treballat a l'església de Ripoll, un dels monestirs més importants del moment.

Les dues columnes tenen capitells corintis, són joies de l'art pre-romànic català i reflecteixen la influència de l'art cordovès, tot coincidint amb un període en què la irradiació de l'art i la cultura d'Al-Andalus va arribar a Catalunya.

Aquests capitells recorden els capitells de l'església pre-romànica consagrada el 977 a Ripoll, on treballaven mestres cordobesos. La Historiadora Montserrat Pagés hi troba una vinculació amb Cornellà a través de la figura del bisbe Vives de Barcelona, repoblador de terres i el mateix temps important propietari de terres de Cornellà. El Bisbe Vives devia assistir a la consagració de Ripoll i podia connectar amb els mestres del taller i encarregar-los els capitells de Cornellà.

Tots aquests testimonis ens fan pensar que a finals del segle X trobem que el nucli primitiu de Cornellà està format entorn de l'església paleo-cristiana i l'antiga vila romana

3. LA PLAÇA DELS ENAMORATS

Les esglésies parroquials de Cornellà

La capella romànica del s.XII

A principi del segle XI Cornellà es va erigir en parroquia sota l'advocació de Sta. Maria. El terme parroquial va estar imitat per parròquies veïnes com Sta.Eulàlia de Provençana (Hospitalet), St.Joan Despí i Esplugues.

Al s. XI amb la repoblació les concessions de les terres en emfiteusi va ser molt freqüent. El contracte emfiteutic consta en la cessió de terres a un pagés per temps indefinit , a canvi del pagament d'un cens, en espècies o en metàl.lic, el pagés es podia traspasar la terra i el propietari rebia el cens anual i una partició sobre el preu del traspàs.

Progressivament en aquesta època van anar augmentant l'import de l'emfiteusi. El que va originar un procés d'empitjorament de les condicions econòmiques.

La població augmentava i l'església ampliada al s.X es va fer insuficient per acollir tota la població. Els cornellanencs decideixen construir un nou temple parroquial, d'estil romànic, en el lloc on hi ha l'església de Sta.Maria. Aquesta església acabada a mitjans segle XII, posteriorment és adossada al temple parroquial del s.XV, fent funcions de sagristia.

Al llarg del s.XI i XIII es produeix a Catalunya la feudalització amb la senyorialització del camp i la servitud de la pagesia.

És en aquesta època quan comença haver-hi la revolta feudal i es crea una inestabilitat a tot el territori, per por la tendència de la població és concentrar-se prop de l'església, territori que era sagrat i per tant no s'hi podia exercir violència. Així és com els pagesos fan les seves cases a les *sagres*, zones on l'església protegia als pagesos de robatoris i abusos exercits pels senyors feudals i que es situava al voltant dels seus temples.

Així es configuren els primer nuclis d'hàbitat al voltant de les esglésies. A finals. s.XI està documentada la sagrera de Cornellà, les de St.Joan Despí, Sta.Eulàlia de Provençana i la de St.Boi.

Al voltant de 1200 trobem que Cornellà era ja un nucli rural consolidat al voltant de l'església i el castell. Exisiten a més dues capelles obertes al culte:

- L'antiga consistorial
- La de st.Antoni, fundada pel Sr.Castell

La via de comunicació més important era el camí Reial (venia per la carretera de l'Hospitalet, travessava per l'actual c/Mn.Cinto Verdager, vorejava l'església i pel camí de la destraleta sortia en direcció St.Joan D. o St.Boi).

El terme municipal quedava diferenciat en tres zones; la sagrera, la part baixa prop del riu coneguda amb el nom de "Banyuls", i la part alta o "Gavarra" fins Espluges o St.Joan.

L'antiga església del segle XV

En a les excavacions arqueològiques realitzades al 2009 es van descobrir restes de diferents moments de la història de Cornellà. Entre ells es van trobar restes de fonaments i murs de l'antiga església del s.XV.

Abans d'explicar la construcció de l'església del s.XV farem una llapissada històrica del Cornellà del s.XIV i XV.

La crisi demogràfica que es viu a Catalunya, des del 1333, degut a la Pesta Negra, i els rebrots epidèmics del 1362, fins al 1373 fa disminuir considerablement els recursos humans del país. Com a conseqüència el país viu un abandonament dels masos i les terres degut a la mort dels seus habitants. La pagesia que s'obreviu a aquesta situació el que fa és ocupar les terres que han quedat buides degut a la pesta i engrandir les explotacions. Aquesta ocupació dels masos sovint anirà acompanyada de la negociació a pagar als senyors les prestacions que pagaven els antics ocupants, Aquesta és una de les causes més importants de la crisi que es viu al s.XV i la guerra civil que esclata a Catalunya entre 1462 i 1486.

La Sentència Arbitral de Guadalupe (1486) posa fi a la guerra, i reconeix a la pagesia la possessió dels masos i els elimina les obligacions feudals. Consolida el sistema de l'emfiteusi en assegurar a la pagesia el domini útil de la terra amb l'única obligació de complir el cens corresponents als propietaris.

Després de l'impacte d'aquesta guerra civil a Cornellà es viu un moment de consolidació de la pagesia local i de re-organització de la societat cornellanenca i és quan es decideix la construcció de la nova església

Al s.XV la pagesia de Cornellà inicia un procés de diferenciació interna que culmina al sXVI amb el monopoli de poques famílies que tenen el domini útil de la terra.

L'economia dels pagesos va millorar molt, es compren terres, bestiar, dots importants...

Aquest procés de creixement no beneficia a tothom per igual, i es consolida una oligarquia pagesa formada per les famílies més importants del moment com són la família Pi, Famades, Vallhonrat..., que volen exercir el control absolut del govern municipal.

El 1520 es fan les primeres reglamentacions conegudes del govern local.

Les famílies pageses s'organitzen en tres estaments segons la riquesa:

- mà major (format per les famílies més importants)
- mà mitjana i menor

És així com neixen els primers càrrecs públics del govern municipal, els jurats encarregats d'administrar els afers de la comunitat

Els jurats municipals escolliran anualment un jurat en cap o batlle, i tres jurats o obrers parroquials entre membres dels tres estaments, però el jurat en cap serà sempre del major. Eren escollits entre les famílies de pagesos propietaris de Cornellà i només podien votar els caps de casa dels propietaris, aproximadament unes quaranta famílies. No tenien dret a participar de l'elecció

ni a ser escollits els altres grups pagesos, com ara els masovers, els arrendataris, els parcers o els simples jornalers, d'aquesta manera s'asseguren el control i monopolitzen els beneficis dels monopolis comunals: forn, hostal...

La construcció del nou temple parroquial va ser impulsada per aquests jurats municipals

Aquesta nova església es construeix en més de 300 anys, al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII, la construcció es va fer tan lentament a causa de l'escassa disponibilitat de recursos. Aquesta obra suposa un gran esforç pel municipi: els jurats parroquials endeuten la col·lectivitat i decreten imposicions extraordinàries per fer front a les despeses.

El nou temple es construeix sobre les runes de l'antiga vila romana

Tant l'església romànica del s.XI com la que es construeix en el segle XVI estan orientades al ravés que l'actual i són d'unes dimensions més petites, fet que la façana principal donava a la rectoria i allà es situava la plaça de la vila. Entre l'església i la rectoria dels cementiris parroquials i de la rectoria.

El 1556 el Senyor del Castell regala les campanes. Al 1596 encarreguen el retaule de la Verge del Roser.

Al llarg d'aquests tres-cents anys que dura la construcció del nou temple hi ha alguns fets històrics que val la pena destacar ja que van influir directament en el procés de construcció de l'església.

A finals del segle XVI i principis del segle XVII a Catalunya s'està vivint un època de retrocés econòmic. A Cornellà hi va haver un seguit de males collites que van provocar un nou episodi d'epidèmies i per tant un estancament de la població.

Un fet important que passa en aquest moment al nostre municipi és la pèrdua de la propietat de la terra, que passà dels pagesos cornellanencs a la burgesia de Barcelona. Els pagesos cornellanencs no tenien la capacitat de suportar els deutes que havien contret anteriorment. Els seus prestadors eren la burgesia i el que fan es convertir els pagesos en arrendataris o masovers.

Aquest nou ordre social va quedar consolidat i tinguè consqüències importants, d'una banda la renda de la terra passà al control de grup de propietaris no residents al municipi, i de l'altre les decisions que afectaven al comú les prenién gent no resident a Cornellà. És així com desapareix la pagesia propietària i "emfitèutica" com a classe dirigent. Aquesta, antiga oligarquia local, és la que anys abans havia promogut la construcció del nou temple parroquial.

El govern de la parroquia passa a mans d'un grup que es caracteritzava pel seu absentisme. Aquest fet fa oblidar els interessos de la comunitat i la paralització de les iniciatives que havien sorgit al segle anterior.

A finals del segle XVIII s'acaba de construir el campanar i es dona per acabada la construcció de l'estructura del temple, amb una influència tardo-barroca molt

semblant a l'església de Sant Boi. En anys posteriors s'hi fa el cor i es va embellint l'interior. A la dècada de 1840 es dona per acabada l'obra.

El 1934 va desaparèixer una Verge romànica del s.XII, la Mare de Dèu del Remei. A la façana principal de la casa del Sr.Gelabert (Plça.Enamorats,5) hi ha una reproducció en terracota d'aquesta talla.

Durant la guerra civil s'enderrocarà parcialment l'església i s'utilitzarà com a magatzem pel Comité Revolucionari. També es produirà l'execució del rector.

L'església actual

**Aquesta església també es pot explicar en el punt d'aturada de la plaça de l'Església.*

Finalitzada la guerra es fa l'enderroc total de l'església i el 1940 es col.loca la primera pedra de la nova església, amb el bisbe de la diòcesi. És així com s'inicia la construcció de l'edifici actual segons un projecte de l'arquitecte Enric Mora i Gosch. El moment històric que s'està vivint amb el franquisme com a vençedor de la guerra i la imposició d'un estat eclesiàstic presidit per l'Església Catòlica demana un edifici de presència i dimensions importants en aquest lloc de la ciutat.

És un edifici construït amb maó vist, de planta llatina amb sola nau i transsepte (nau transversal que forma una creu amb la principal), cimbori poligonal i àbsis, també poligonal, amb capelles al voltant. Adossat a l'àbsis hi ha el campanar, que neix en planta quadrada per esdevenir octogonal a la part superior.

La façana principal, situada a la part de llevant, al contrari de les esglésies anteriors, amb porxo i rosassa vitrallada, és emmarcada per dues torres de planta quadrada amb finestres allargades del mateix tipus que les del campanar. Sobre el sòcol de pedra, la part inferior del mur és de maó esmaltat, del mateix color que el maó natural de la resta de l'edifici. Les cobertes són de teula àrab.

La imatge de la Verge Maria és una escultura de mides extraordinàries, cedida a Cornellà per l'antic alcalde, Ramon Gaya el 1955 es va haver de muntar per parts degut a les seves grans dimensions.

Les fonts de finançament en aquest cas varen ser donacions de particulars, d'associacions de la ciutat i aportacions del pressupost municipal. Tot i així com que no n'hi havia prou l'ajuntament va crear un impost d'una pesseta per habitatge conegut amb el nom "d'aportació voluntària". Fou consagrada el 1948 però el campanar no es va acabar fins el 1953.

Mentre van durar les obres l'activitat religiosa es duia a terme al convent de les germanes de la Doctrina Cristiana. Molts cornellanencs recorden haver fet la primera comunió, contraure matrimoni... en aquest indret.

Després de la guerra, l'església torna a tenir un protagonisme entre els cornellanencs, va ser l'organitzadora del moviment associatiu i va desenvolupar diverses activitats per difondre la doctrina i la moral cristiana-. Durant un temps l'església va ser el punt de trobada de molts habitants de Cornellà.

Restes del Campanar del s.XVIII

En les excavacions arqueològiques del 2009, esmentades anteriorment, també es van trobar restes de l'època moderna, del segle XVIII, trobem restes dels fonaments del campanar que en aquesta època es va afegir a l'antiga església del segle XV.

La plaça dels Enamorats

Des d'aquí ens podem fer una idea de l'evolució que ha sofert aquesta part del nucli antic de la ciutat, que fins mitjan del segle XVIII constituïa la vila de Cornellà i estava formada per les cases situades entorn de l'església i la Rectoria. La resta dels habitants del terme vivien en un hàbitat dispers, en les masies escampades per la resta de territori.

Aquestes cases de la vila eren:

- Una gran casa de pagès coneguda com can Ametller, (del nom de la família dels propietaris), situada en el lloc mateix on avui es troba l'edifici consistorial. Aquesta casa al llarg del segle XIX va ser compartimentada en vuit casetes petites i llogades a diferents jornalers i petits menestrals de la ciutat. Amb el temps l'Ajuntament va anar adquirint les diferents cases fins a adquirir la fesomia actual
- Unes Cases conegudes com cala Tana, propietat d'una família de pagesos del Prat, que a la dècada de 1920 van ser enderrocades per ser convertit el seu espai en l'actual plaça dels Enamorats
- Una Casa coneguda com cal Armengol, situada en el solar que es troba al costat del casal parroquial. Els seus propietaris eren una família d'argenters barcelonins i la llogaven a jornalers del poble.
- L'actual Rectoria, avui edifici municipal
- Una Casa de pagès coneguda com el mas Vilar de la Plaça, més darrerament com cal Guerxo, en el lloc on avui s'alça l'edifici dels notaris. Entre aquesta casa, la Rectoria, can Armengol i l'entrada de l'església antiga, s'hi trobava la plaça de la vila.
- El cementiri parroquial situat al costat nord de l'església, ara la plaça que porta el seu nom
- Can Vallhonrat i Can Vidal, aquesta darrera ja desapareguda, situades davant de l'actual edifici consistorial.

Amb l'enderrocament de l'església de 1937 les pedres s'amunteguen a la plaça dels enamorats.

Les Cases Gelabert

En aquesta plaça trobem mostres de cases construïdes als anys vint que tot i que han canviat la seva funció conserven el seu aspecte original.

En aquella època aquest zona de la ciutat (plça.Enamorts,c/Ametller..) hi vindran a viure famílies benestants que es construïran cases unifamiliars envoltades de jardí. La majoria d'aquestes edificacions han passat a mans municipals ja que el seu manteniment comporta una despesa econòmica important.

Les dues que es conserven en aquesta plaça són un testimoni dels corrents arquitectònics que imperaven a l'època.

La casa nº 7 és un bon testimoni de les tendències arquitectòniques dels anys vint i trenta en les quals la racionalitat i la geometria seran una constant.

La casa nº5, també coneguda com a Torre Gelabert, pren el nom de la família que les va fer construir a la dècada de 1920, després de comprar el solar a la família Ametller. La família Gelabert eren membres de la petita burgesia local, el patriarca i fundador, el Sr.Eduard Gelabert i Fiet, va ser durant molts anys secretari de l'Ajuntament i posteriorment promotor immobiliari.

Aquesta casa és una bona mostra de la influència de l'arquitectura noucentista que imperava en el moment que es construeix. El noucentisme neix com un corrent cultural i polític com a contraposició del moviment modernista i es defineix per un retorn als valors de l'arquitectura clàssica, l'ordre, la mesura, l'armonia, el mediterranisme... La torratxa edificada en aquesta casa, com a mirador sobre el delta, n'és un bon exemple.

Altres exemples d'arquitectura Noucentista a Cornellà serien la casa nº12 del c/Ametller i les cases de tipus vivenda unifamiliar tipus senyorial al c/Verge de Montserrat

Al centre de la façana, de la casa Gelabert, hi ha una imatge religiosa que és una reproducció en terracota de la Verge romànica (del s.XII) del Remei que va desaparèixer de l'església el 1934. Sembla ser que l'original està en un museu de New York.

Els nens de l'escola J.Anselm Clavé cada any celebraven la festivitat de . Sant Nicolau, (el 6 de desembre) després de la missa feien un recorregut per la ciutat amb l'estandart, al sortir de l'església sempre passaven per la torre Gelabert.

A ressaltar també les revetlles de St.Pere que es celebraven en aquesta plaça i que eren organitzades per la família Gelabert, propietaris de les cases, ja que un dels fills es deia Pere. No eren festes totalment públiques però hi assistien els amics de la família.

El **Carrer de les Escaletes** és un dels carrers més antics de la ciutat, el seu traçat data de l'Edat Mitjana quan neixien els camins per comunicar-se les masies que hi havia disperses pel terme amb la zona del nucli principal de la població, l'església i els seus voltants.

4. LA RECTORIA I LES EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

Arrel d'unes obres d'ordenació i millora urbanístiques que es van realitzar al voltant de l'Església de Sta.Maria l'estiu del 2009 es van poder descobrir i documentar restes arqueològics de diversos moments històrics molt importants per conèixer el passat històric de la nostra ciutat.

Les restes trobades es corresponen a quatre etapes diferents:

- D'època romana (s.II dC)
- D'època medieval (s.XV)
- L'Edat Moderna (s.XVIII)
- L'Edat Contemporània (s.XIX)

-D'època romana s'han trobat restes que ens indiquen la localització d'una vila romana dedicada a l'explotació agrària.

-D'època medieval s'han localitzat:

- Diversos trams de murs, la base d'una pilastra d'arrencament d'una arcada i restes d'un paviment d'una casa, tot situat davant de la rectoria.
- Dues sitges que s'utilitzaven per conservar productes agrícoles
- Restes de fonaments i diferents murs de l'antiga església del s.XV, enderrocada durant la guerra civil de 1936.
- Restes de ceràmica d'aquest període.

-D'època moderna el reste dels fonaments del campanar del segle XVIII

-Restes del s.XIX trams de murs incorporats al conjunt parroquial i una fosa comuna situada al costat de la base del campanar.

Totes aquestes restes ens demostren que el nucli de la nostra ciutat sempre ha estat habitat i hi ha hagut una superposició d'èpoques històriques i cultures que conformen la nostra història.

No totes les restes s'han conservat però s'han documentat, estudiat i ens ajuden a explicar millor la nostra història: restes humanes i enterraments, sitges, murs...

Seguint els criteris arqueològics actuals després de les excavacions es va cobrir el territori, amb una tela aïllant de la humitat, més una terra fina el sauló, de manera que les restes arqueològiques queden protegides i s'hi mai es torna a excavar el territori es trobaran les restes amb òptimes condicions.

Restes de la Vila Romana

L'origen històric de Cornellà es remonta a l'època romana, sabem de l'existència d'una vila romana, del segle I o II després de Crist, ubicada a la zona on actualment trobem l'ajuntament i l'església, molt lligada a la ciutat romana de *Barcino* (Barcelona) i unida a aquesta ciutat per una via de comunicació, que després serà el camí Reial.

Aquestes darreres excavacions (2009) han ampliat la informació que ja teníem de l'existència d'aquesta vila agrícola de l'època romana. La troballa de diversos murs romans localitzats a la part posterior de l'església, davant de la rectoria, ens confirmen l'extensió d'aquesta vila des de l'Ajuntament fins al temple parroquial. Dues fosses de maniobres que servien com a contrapesos de premses de vi i les sis sitges que s'utilitzaven per emmagatzamar productes agrícoles, i quan ja no tenien aquesta funció les feien servir per les deixalles, ens corroboren l'activitat agrícola d'aquesta vila. Els dos enterraments humans confirmen la presència d'habitants en aquest indret al llarg del temps.

Els romans un cop conquerien un territori iniciaven un procés integral d'assimilació cultural de la població conquerida: la seva llengua, els seus costums socials i religiosos, els seus sistemes econòmics, administratius i jurídics. La majoria de la població, formada pels autòctons i els colonitzadors romans, es dedicaven a feines agrícoles, comercials i artesanals.

Així és com al llarg del territori es van instaurar aquestes viles romanes que es convertien en centres de producció i emmagatzematge de productes agrícoles, nuclis d'explotació agrària i llocs de residència de les famílies benestants i de la mà d'obra agrícola. Aquestes construccions tenien un seguit de dependències per a complir les diferents funcions, que generalment es distribuïen de la següent manera: En una banda es situaven les cambres destinades al propietari i a la seva família, en aquestes zones sovint s'hi troben restes de mosaic, utilitzat pel paviment, banys privats (termes) i/o jardins amb fonts. A l'altre banda hi havia els espais destinats als treballadors. Eren construccions més simples, i a prop tenien els elements productius per l'explotació, com ara el forn de pa, el forn de ceràmica, les premses de vi i oli, els magatzems i els estables per els animals. A Cornellà tota aquesta part estaria més ubicada a la zona de l'església (les restes trobades ens ho acaben de confirmar els contrapesos per la premsa del vi, les sitges...) i la residència dels propietaris es trobaria on hi ha l'ajuntament (restes de mosaic..).

El nom de Cornellà seria la derivació d'un patronímic llatí Cornelius o Corneli, que al llarg de l'edat mitjana va evolucionar amb el toponím Corneliano o Cornelianí, i que amb la seva catalanització seria el nom actual de Cornellà.

La Rectoria

Aquest edifici de la Rectoria vella es construeix com a casa de pagès el s.XVI. Cornellà en aquella època era eminentment rural i la propietat de les masies era d'un grup de famílies, el que anomenariem una oligarquia local, o bé de l'Església o dels Senyors del Castell. En aquest cas depenia de la Pia Almoïna de Barcelona.

A mitjans del s. XVII deixa de ser masia per instal·lar-hi la rectoria parroquial del terme que també recollia els impostos de les rectories veïnes. Aquests impostos anomenats delme, es pagaven a l'església i solien ser la desena part de la collita.

Davant de la rectoria, i de l'antiga façana principal de l'església, abans de la guerra civil s'hi organitzaven ballades de sardanes, s'hi celebraven els diumenges de rams...la plaça que formava aquest espai era un lloc de trobada i de celebracions important a l'època. Després de la guerra civil, amb la construcció de la nova església, i el canvi d'ubicació de la façana principal aquest espai s'elimina i perd aquesta funció social.

Després de la guerra per la festivitat de Sant Joan els participants de les falles que s'organitzaven pels carrers de la vila podien anar a la rectoria a menjar un tros de coca.

El 1979 deixa de ser rectoria i es fan reformes sobretot a l'interior de l'edifici per acollir Dependències Municipals.

Si ens mirem la façana veurem encara alguns elements que ens indiquen la construcció de la casa com a masia, la galeria de solana del pis superior, que rep aquest nom perquè li tocava el sol i el vent hi posaven les coses a airejar/secar, la porta adovellada, gran per la possible entrada de carros..

Els dos balcons del primer pis eren antigues finestres però quan es instal·la la rectoria reben aquesta transformació.

5. PLAÇA DE L'ESGLÉSIA I RAMBLA S.XX

**Aquí també es pot explicar l'església parroquial actual*

Aquest espai s'orgeix a la dècada de 1920, un cop inaugurada la carretera d'Esplugues i uns anys després del trasllat de l'antic cementiri parroquial a la ubicació actual. El Cementiri estava col.locat on actualment hi ha la plaça i el 1885 el traslladen a les afores de la ciutat.

El seu aspecte actual, és de la dècada de 1940, quan l'ajuntament franquista acaba la construcció de l'actual temple parroquial. Respon a un intent de les autoritats de recuperar aquest espai com el centre de la població, que poc a poc s'havia anat traslladant a la plaça del Mercat i al carrer Major.

Masia de Can Maragall

A partir del segle XIII es comencen a notar les millores que s'estan produint en el món feudal. Hi ha un augment de població i una expansió de la vila.

Els Senyors del Castell i la Pia Almoïna edifiquen cases a les seves propietats, escampades per tot el terme, amb l'obligació d'habitar-les. Es "desborda" o es surt doncs del límit de construcció al voltant de l'església, on hi havia l'anomenada sagrera, lloc sagrat que estava protegit de qualsevol atac. Inclús s'arriba a consolidar un grups de masies prop del riu.

Aquest creixement urbà comporta la creació de vies de comunicació entre les masies i el nucli de la vila, i el sorgiment de nous topònims com "carrer nou", o bé "camí de la casa de Cornellà" que responen al sorgiment de noves edificacions.

Aquesta masia és un testimoni d'aquest creixement urbà, ja que el 1276 el Sr. del castell de Cornellà hi va establir un pagès de Cornellà (Arnau) amb la condició que hi construís una casa. Durant el s.XVI els propietaris eren una família de pagesos, els Martorell, al 1631 la van vendre a la burgesia barcelonina. Al llarg dels segles ha anat canviant de propietaris i d'aspecte, ja que originàriament aquestes masies acostumaven a ser edificacions molt senzilles d'una sola planta, on convivia la família i el bestiar, amb un edifici annex per estris o gra. Aquest tipus de mas eren la base de l'economia agrària. L'aspecte actual és del segle XVIII.

Va ser considerada com una de les propietats agrícoles més importants de Cornellà.

A Cornellà també es conserven d'altres masies com la de can Maragall, com ara són can Trabal, can Manso o Can Serra, actualment totes han estat molt transformades i es troben descontextualitzades del seu entorn rural però són un testimoni del llarg període agrari viscut a Cornellà.

El nom amb el qual es coneix la masia és el nom dels últims propietaris en aquest cas de la família del poeta Joan Maragall, la qual en va ser molt temps propietària i els quals eren també els amos de molts terrenys del voltant. El

poeta Joan Maragall venia a passar temporades al mas i es creà una vinculació especial entre el poeta i la ciutat, se l'hi ha dedicat un carrer, un bust...

Actualment percebem l'edifici tal com va ser reformat al segle XVIII. És una estructura molt reformada, de planta basilical amb tres pisos sense golfes i dos cossos laterals afegits, amb galeria d'arcades. Façanes revestides amb morter de calç i la coberta és a dos vessants.

Actualment l'entorn de la masia ha canviat molt ja que ha quedat envoltada d'edificacions modernes, per davant hi passa l'antiga carretera de Cornellà a Torrella, i actualment és una via de circulació important del centre de Cornellà.

La Rambla

La urbanització del barri centre s'acabarà de configurar a finals del segle XIX, quan el carrer Major es troba perfectament urbanitzat, i principis del segle XX quan s'obrirà la Rambla i els carrers adjacents.

Amb l'obertura de la Rambla i la construcció de la carretera de Cornellà a Fogars de Tordera, actual carretera d'Esplugues, ens situariem a la quarta etapa de creixement urbanístic del terme municipal

Les altres etapes de creixement de la ciutat serien:

- 1r. etapa Vila medieval (centre de la població fins mitjan segles XVIII)
- 2ª etapa: Plaça de l'Hostal i carretera de Barcelona a Sant Boi (de mitjan segle XVIII a la dècada de 1880)
- 3ª etapa: Prolongació de la carretera de Barcelona a Sant Boi fins els Quatre Camins i obertura dels carrers perpendiculars (entre 1880 i 1920)

En aquest moment Cornellà està vivint, d'una banda, un creixement econòmic amb la implementació d'indústries, com la Siemens, el Forn del vidre, la Plàsmica.. i de l'altre, un creixement demogràfic molt gran degut a l'arribada de població que venen a treballar a les fàbriques, el que impulsarà el creixement de Cornellà.

Els terrenys on s'urbanitzà la Rambla eren principalment terrenys agrícoles i bona part eren ocupats per les vinyes del Senyor del Castell.

L'aspecte d'aquest carrer ha anat variant al llarg dels anys.

Quan es va començar a urbanitzar aquest nou carrer es van seguir les modes urbanístiques del moment que definien una avinguda ampla on poguessin circular comodament els vianants i els carruatges. Als inicis, al centre del carrer hi van construir una ampla calçada de terra amb arbres plataners. Però a principis dels anys 30 el carrer va canviar d'aspecte hi van aixecar un boulevard al mig de la "travessia" seguint l'estil de les rambles de Barcelona. A les vores es van urbanitzar dos carrils per poder circular els carruatges. Però sembla que el, desnivell i el fet que el terra no estava pavimentat quan plovia els carruatges es quedaven encallats i els conductors havien de cridar i fuetejar els animals perque avancessin.

Per evitar que la pluja no entrés a les cases els primers edificis que es construeixen en aquesta època estan a un nivell una mica superior del carrer, per salvar el desnivell adossen uns esglaons al llarg de la vorera.

El creixement econòmic i demogràfic de principis segle XX va fer que aquest carrer anés canviant la seva fesomia, la instal·lació de nous veïns va venir acompanyada de l'obertura de nous negocis, al principi bàsicament relacionats amb els queviures: cal Rufas, que com que tenia l'escola aprop també ofería material escolar, cal Bellod que a més dels queviures ofería gran varietat de vins...però de mica en mica altres tipus d'establiment també s'hi va afincar, per exemple l'estanc conegut popularment com a ca la Rosita, el bar de ca la Pirranya...

De mica en mica el carrer també anava agafant protagonisme en la vida social, gràcies a la seva amplada, durant uns anys va ser el lloc on hi col·locaven les atraccions de la Festa Major, els circs... i els cornellanencs es van anar acostumant a incorporar-lo com a lloc d'esbarjo.

Un dels edificis que també va contribuir a la popularització d'aquest carrer, i també un dels més significatius, va ser l'edifici de l'Escola Municipal J. Anselm Clavé inaugurada el 1921, molts nens i les seves famílies s'havien d'acostar fins a la Rambla per anar a l'escola. Al costat de l'escola en un petit jardí l'any 1933 hi van col·locar el bust d'Anselm Clavé. A mitjans dels anys cinquanta retiren el bust del compositor i construeixen un monòlit de pedra amb un medalló de l'artista, el bust original el guarden a la seu social del cor. Cornellà al llarg de la història ha tingut una marcada afició al cant coral, dues entitats representaven aquesta afició de la població: La Unió Social i la Societat Coral de la Unió. Aquesta havia estat sota la direcció musical del nét de J. Anselm Clavé.

A mitjans dels anys 50 s'instal·la al final de la Rambla una farinera, el motor per fer anar la fàbrica feia molt soroll i molestava als veïns.

A la segona meitat del segle XX, el nou canvi que esta sofrint Cornellà amb l'arribada de l'onada d'immigració dels anys seixanta també el veiem reflectit a la Rambla, els espais que encara quedaven com a testimoni de l'activitat agrària, majoritàriament horts i vinyes, són substituïts per nous edificis destinats a vivendes.

També a principis del segle XX havien sorgit tres barris nous-Millas, Campreciós i Famades- que agrupaven el 40% de la població. S'havia començat la crta. d'Esplugues i a partir de 1920, es va començar a urbanitzar l'actual barri Riera (al costat del riu). El nom del barri ve donat pel nom del propietari dels solars i promotor de la urbanització, aquests terrenys com molts d'altres havien estat propietat del Senyor del Castell.

Actualment si observem algunes façanes de la rambla, veurem les mostres que encara es conserven de l'arquitectura característica de la primera meitat del segle XX: Modernisme, Noucentisme, Art Decó,...

Rbla d'Anselm Clavé, 18 (1913) (Modernisme)

Façana historicista, usa elements ornamentals de maó vist, de tipus arabitzant, als muntants de portes i finestres, en forma de mènsula sota els balcons i en les columnes helicoidals de les finestres geminades de la planta baixa.

Rbla d'Anselm Clavé, 10 (1915-16) (Notes Modernistes)

Arq: J.Graner Prat

Distribució simètrica. Balcons de perfils curvilinis amb baranes treballades amb formes florals. Sanefa amb motius vegetals.

Rbla d'Anselm Clavé, 7 (1915) (Modernisme tardà)

Treball decoratiu sanefa amb motius ondulants a la part superior i a la planta baixa i tb motius florals sobre les llindes (modernisme tardà)

Rbla d'Anselm Clavé,5 (1915) (Noucentisme vessant art-decò)

Composició simètrica, separació de pisos marcada per línia d'imposta.

Estilització de motius ornamentals (noucentisme vessant "art-decò")

Escoles Nacionals J. Anselm Clavé

L'any 1921 es van inaugurar les primeres escoles públiques de Cornellà. L'acte fou presidit pel bisbe de Barcelona, Ramon Guillemet i Coma. La construcció del nou edifici fou motivada pel desnonament del local (per retard en el pagament) que des de mitjans s.XIX ocupaven les escoles al c/Rubio i Ors (on hi ha la Caserna de la Guàrdia Civil).

A principis segle XX l'escolaritat a Cornella es concentrava bàsicament en centres privats i escoles religioses sense cap altre opció d'ensenyament. L'augment de població que està vivint Cornellà, amb el procés d'industrialització demana la millora d'aquesta oferta. El tipus de població que arriba per treballar a les fàbriques majoritàriament són parelles joves amb nens petits. Tot i que els nens de seguida els posaven a treballar a les fàbriques necessitaven un mínim d'alfabetització.

Davant d'aquesta situació l'Ajuntament promou la creació d'un centre docent públic, accessible per tothom i comença a construir l'edifici de l'escola. La situació econòmica de l'Ajuntament en aquest moment no és molt bona i té greus problemes per poder construir l'escola

Davant aquest fet, tot el poble reaccionà i inicià una lluita per tal d'aconseguir l'escolarització dels infants.

Es creà una comissió de seguiment de les obres per aconseguir el recursos econòmics necessaris. Aquesta comissió, formada per gent de diferents estaments de la societat amb la col.laboració econòmica de la Caixa de Pensions i la Universitat de Barcelona, van aconseguir poder acabar amb la construcció de l'escola.

En agraïment a la tasca realitzada pel que era rector de la Universitat d'aquell moment Valentí Carulla, el carrer del costat de l'escola porta el seu nom Doctor Carulla.

El nou edifici es construeix seguint una tipologia d'escola, sota una concepció noucentista, tan pel que fa a la façana, amb una composició simètrica amb finestres que es repeteixen en sentit horitzontal, com en la distribució dels espais; una ala per les nenes, l'altra pels nens i al centre els serveis comunitaris.

La part de serveis comunitaris va ser separat, el pati amb un mur al mig, per tal que no es veïessin els nens i les nenes, i l'accés a cada pati també es feia per portes separades per evitar qualsevol contacte. Els nens hi accedien per una obertura situada a la carretera d'Esplugues, i les nenes pel carrer Doctor Carulla.

Cada curs escolar eren més els nens i nenes que volien anar aquesta escola, i continuava havent l'arribada de nova població i a més a més era gratuït, aquests dos factors segur que van contribuir a l'augment de les inscripcions. Els pares estaven contents amb aquesta escolarització i alguns fins i tot pagaven per les classes de repàs que es feien cada dia en acabar l'horari escolar, d'altres es van interessar per les noves matèries com el francès i pagaven tres pessetes mensuals perquè els seus fills poguessin aprendre aquesta nova llengua.

Des de 1930 la Biblioteca de l'escola acollí la Societat Cultural Excursionista per tal d'ajudar a formar als infants en la democràcia, hi havia una junta, un president...i les excursions i activitats les escollien democràticament.

També amb el tema de l'esport aquesta escola va tenir un paper important amb la participació a certaments esportius que s'organitzaven amb la participació d'altres escoles. La vessant més natural tampoc estava descuidada i cada nen/a tenia una parcel·la de terra per poder cultivar flors per decorar l'escola o les cases dels nens.

Amb la victòria franquista del 1939 hi haurà canvis a l'escola, faran fora els mestres que han tingut alguna relació amb els republicans, i entraran mestres nous. Cada dia hauran d'omenetar la bandera espanyola i aendre cants propis del règim franquista.

A partir dels anys 40 es marca molt la diferència entre l'educació que donen als diferents sexes, els nois reben les classes amb les assignatures clàssiques, i les noies reben classes de labors i de tasques domèstiques. És també en aquest moment quan l'educació catòlica es fa present en l'ensenyament. La celebració de festes religioses i les classes de religió s'imposen en l'educació escolar.

En a l'escola de la rambla van continuar amb la tradició dels nicolaus i les llucietes, els dos protectors dels nens. Les dues festivitats es celebraven abans de les vacances de Nadal. Els nens de l'escola sortien al carrer i cantaven els goigs dedicats al seu patró i recollien diners. Part d'aquests diners es destinaven a comprar jocs per l'escola.

L'edifici ha estat reformat, (però conserva l'esperit racionalista amb què es va construir) a nivell de cobertes, d'una teulada de quatre vessants s'ha passat a un terrat pla i s'ha suprimit el frontó central de l'edifici. També s'han transformat en finestres les tres portes de la façana principal.

A tall d'anècdotes citar que el cost total de les obres va ser de 473.249,10'-pts.

Durant la Guerra Civil va entrar un projectil a la classe però no va explotar, el professor va apuntar a la llista d'assistència: "Hoy, debido a la bomba, no hemos pasado lista."

Els nens que volien jugar feien voltes pel pati cantant sempre la mateixa cançó però incorporant el joc que volien, per ex: "a plantats al primer...". El nen que havia cantat primer era l'amo del joc.

6. EL PATRONAT CULTURAL I RECREATIU

El Patronat Cultural i Recreatiu és una entitat històrica de la ciutat fundada el 1910 i actualment encara en actiu, (l'any 2010 celebra el seu centenari). És una associació que neix a principis del segle XX, quan a Cornellà s'està vivint un moment d'expansió industrial, hi ha la instal.lació de grans indústries com la Siemens, la Fabrica del vidre ... Aquest augment de població comporta el naixement de diferents associacions emmarcades en les diferents ideologies del moment.

El Patronat neix, molt vinculat a l'església parroquial de Sta.Maria amb una ideologia religiosa, conservadora i políticament més lligada al que seria la Lliga Regionalista, representant a la vessant més conservadora i dretana de la societat cornellanenca. En a la senyera de l'Entitat encara hi figura l'emblema de "*Sota l'advocació espiritual del Sagrat Cor*".

Al llarg de la seva història han passat períodes més fructífers que d'altres però sempre han tingut present la protecció de la cultura i l'esbarjo dels seus socis. Una de les missions del patronat és la difusió de la cultura en totes le seves manifestacions, per exemple als anys 20 s'encarregaven de l'organització dels Jocs Florals que abans celebrava l'entitat de l'Avenç.

Durant la Republica i la Guerra Civil, sorgeixen a Cornellà d'altres entitats com l'Orfeó Catalonia o l'Ateneu Republicà. Al llarg de la guerra la seu de l'entitat serà incautada, i la persecució de la religió no ajudarà molt als socis.

Durant la postguerra aquesta situació va canviar, es van dur a terme moltes acitivitats i l'entiat omplia un buit en el lleure i l'oci dels conrellanencs

Ha estat, i és encara, una entiat molt activa en a la societat de Cornellà i s'han implicat en els fets que es vivien en cada moment històric. Per exemple als anys 40 col.laboren en la construcció del nou temple parroquial que s'està fent en aquest moment a la ciutat, també construiràn una escola anexas al seu edifici amb criteris religiosos, anomenada "escoles de Ntra.Sra.de Montserrat, que petanyen al Patronat fins als anys 70. També participen activament quan hi ha les riudes dels anys 60/70 i la població necessita ajuda.

Actualment la seu del Patronat està situat en una masia del S.XVIII, el 1747 es fa el contracte emfitèutic entre el senyor del Castell, Sr.Melchior i el pagés Joan Pau Vallhonrat, com a masover d'aquestes terres. Aquest pagés va construir la masia. Els masovers que treballen les terres amb contracte emfiteutic, degut a tenir bones collites, tenen guanys i comencen a edificar masies en els terrenys que treballen .Alguns s'endeuten per poder edificar la masia. En aquests anys van ser vàries les masies que els masovers forts de Cornellà van alçar en el terme, principalment seguit el traçat de l'antic camí reial.

Aquesta casa, coneguda com a Torre Mariné degut al cognom dels seus masovers, va ser edificada per la família de pagesos Vallhonrat, i posteriorment fou venuda a uns propietaris barcelonins. La darrera propietària, Avelina Gibert, la llegà al Patronat perquè hi instal·lés la seva seu amb la condició que es canviés el nom de Centre Catòlic pel de Patronat Obrer. Abans la seu del Centre Catòlic havia estat en un pis del c/Major.

7. LA PLAÇA LLUÍS COMPANYS

Al segle XVIII neix a Cornellà el primer nucli de població allunyat de la vila medieval. Aquest creixement urbanístic es produeix pels canvis que està vivint la població de Cornellà

Al llarg del segle XVIII hi ha una represa important de l'activitat econòmica de Cornellà, es posen en conreu totes les terres del municipi, les condicions de vida milloren, hi ha un augment considerable de població, d'una banda la gent va més ben alimentada i i no hi ha tantes mortaldats epidèmiques, i de l'altre arriben molta gent de fora que venen a treballar al camp. Els masovers necessiten gent que els ajudin a treballar la terra i contracten a jornalers, l'augment demogràfic que es viu a Cornellà és un dels més alts de la comarca. Cornellà va passar de 225 habitants l'any 1726, a més de 900 a finals del segle XVIII.

Els pageos, la majoria masovers o arrendataris, experimenten un progrés econòmic, fet que queda reflectit en les obres de reforma i ampliació de les masies. Les millores tècniques de conreu (nou sistemes de rotació, abandó del guaret) i el nou utilitatge faciliten el treball del camp i el rendiment de les terres.

També la construcció del Canal de la Infanta Carlota el 1819, acaba de completar aquest procés de millora de l'agricultura ja que comporta aventatges molt importatns en la revolució agrícola. Permet transformar en regadiu les terres de la part baixa del terme. Permet la multiplicació de la productivitat de la terra i la introducció de nous conreus, com llegums, hortalisses i arbres fruiters.

Gràcies aquesta expansió que`està vivint el món agrari a finals del segle S.XVIII, entre 1750 i 1880, es forma un nou nucli de cases a la part baixa del terme, entorn de l'Hostal del Comú i la carretera de Barcelona a Sant Boi, que quan es consolidi al s.XIX, formarà el barri centre. Aquest creixement es va concentrar en la part del territori delimitat actualment pels carrers mossèn Jacint Verdaguer, Cinema Bel, Rubió i Ors, plaça de Lluís Companys i Canalejas.

Com ja s'ha dit anteriorment per primera vegada hi ha un nucli d'habitatges lluny de la vila medieval -situada al voltant del castell i l'església- que es convertirà en el centre del poble i que s'ubica en territori dèltic i per tant inundable.

Aquest nou nucli d'habitatges va ser habitat per jornalers, arrendataris i petits pagesos, els propietaris de les masies i propietaris de la zona, davant de l'augment constant de la població, van establir en emfiteusi petites parcel·les de terreny, on s'hi van edificar les cases per aquesta població, això va suposar el sorgiment del primer nucli d'habitatges estable del terme.

Així va ser també com es va originar la formació de xarxa de camins veïnals que, al s.XIX va ser aprofitada per consolidar el primer tram urbanístic. Fins

l'edificació del carrer Major no es consolida el primer assentament definitiu a la part baixa del terme.

Plaça Lluís Companys

En aquest espai s'hi formarà una plaça. Aquesta plaça és el primer espai públic del terme municipal. Va consistir en un establiment emfitèutic d'una peça d'un mujada de terra, que Melcior d'Oriol, senyor del Castell, va realitzar a favor del Comú de Cornellà (nom en que es coneixia antigament l'Ajuntament). En aquesta peça el Comú hi va construir l'hostal del terme, edificació que incloïa la tenda de comestibles, fleca de pa, carnisseria, escorxador (mataven bestiar), hostal i presó. L'oligarquia local monopolitzava els beneficis que es treien d'aquets establiments comunals. Al s.XVI és un període marcat per la immigració francesa. La població local no pot respondre a la demanda de mà d'obra i ha de recórrer a la immigració

També era l'edifici on es reunia l'Ajuntament, en una sala del primer pis, i a partir de la dècada de 1820 s'hi va instal·lar una escola de minyons.

A Cornellà anteriorment hi havia hagut dos hostals, però eren privats i estaven dirigits per particulars. El nou hostal era arrendat anualment a diferents pagesos o comerciants que pagaven un preu anual. Aquest lloguer va ser durant molt de temps la font d'ingressos principal de l'Ajuntament. L'hostal va continuar exercint la seva funció fins la seva destrucció l'any 1890.

Amb l'establiment de l'Hostal i de les cases del seu entorn, es va crear per primer cop un nucli estable d'habitatges lluny de la vila medieval, tot promovent el desenvolupament urbanístic de la part baixa del terme, entorn de la plaça de l'Hostal i del carrer Major o antiga carretera de Barcelona a Sant Boi.

En el lloc on hi havia hagut l'Hostal s'hi va instal·lar el primer mercat municipal l'any 1898. El perfil de la població havia anat canviant amb el anys havia arribat molta població per treballar a les fàbriques i que per tant no duïen a terme cap activitat agrícola i necessiten comprar els aliments bàsics que els proporciona el mercat. Aquest mercat de finals s.XIX va ser enderrocat l'any 1972 per a construir-ne un de nou i donar lloc a l'actual plaça de Lluís Companys.

El lleure també estava present en aquesta zona, amb els jocs de cartes de l'Hostal i l'equipament de lleure el Joc de la Pilota..

Des de mitjans s.XIX parts dels actes celebrats per la festa major es celebraven en el Joc de la Pilota. Allà gaudien d'algunes de les activitats organitzades especialment de les funcions teatrals i dels balls acompanyats amb música de manubri.

Al segle XVIII hi ha les primeres modificacions que van canviar el tram urbanístic, amb l'ampliació i millora de la carretera de Barcelona a Madrid,(que passava per Esplugues), i la revitalització del camí de Barcelona (actual c/Rubió i Ors) on es comencen a edificar noves cases a conseqüència del creixement demogràfic. L'Hostal va ser ampliat i és quan s'hi va instal·lar la presó i una parada de diligències.

La 1ª línia regular de carruatges entre Cornellà i Barcelona la va fundar, l'any 1862, un cornellanenc. Es feien dos viatges diaris tant per mercaderies com per viatgers.

La situació geogràfica de Cornellà prop del delta del riu Llobregat ha facilitat l'obtenció d'aigua dels habitants de Cornellà a través de pous aconseguen agafar l'aigua del subsòl.

Normalment, aquests pous eren presents a cada habitatge, i a més hi havia un pou comunal a prop de l'Hostal. A partir de 1885 l'ajuntament arriba a un acord amb l'empresa concessionària d'aigües subterrànies del riu Llobregat i construeixen tres fonts públiques per tal de facilitar l'accés de l'aigua a la població.

Les tres fonts les situen a tres punts del poble; una al creuament del c/Major i Almirall Vierna, un altre al costat de l'edifici de l'Hostal i el carrer a la Plaça de l'església.

La connexió el 1907 del municipi a la xarxa d'aigua potable. Va fer que aquestes fonts anessin perdent protagonisme.

C / Marbre casetes de jornalers del s.XVIII

Al fons del carrer es poden veure un grup de cases velles que són un testimoni de les cases habitades pels jornalers.

Aquests comencen a viure en aquestes petites casetes, de propietat o de lloguer que van poblant aquesta zona de la ciutat. Al s.XVIII són casetes petites de 25 a 30m², al segle XIX s'unificaran dues o tres casetes i se'n farà una de sola.

Els anys 70 s'enderrocaran les cases de jornalers que hi havia al voltant del mercat.

Centre Catalanista l'Avenç 1905

Estem davant la façana del que va ser la seu del Centre Catalanista "L'Avenç". Entitat que neix el 1905, mateix any que es construeix l'edifici, i que neix amb la idea de crear un nucli catalanista a la població.

Aquesta entitat va néixer vinculada al moviment polític del republicanisme, ideologia que va arrelar fortament a Cornellà. En aquest moment l'Ajuntament estava governat per partits d'esquerra i catalanistes

Prenen com a lema la tríada popularitzada per Josep Anselm Clavé "Progés, Virtut i Amor" i el col·loquen a la façana. Els seus dos fronts principals d'actuació són la realització d'actes festius o benèfics i la propagació dels ideals nacionalistes. Cal destacar la realització dels primer Jocs Florals a Cornellà el 1908.

El local s'inagura amb un acte multiudinari, venen personalitats de Barcelona, de l'ajuntament i molts cornellanencs. El dia de la inauguració es convida a tothom independentment de la ideologia mentre participi dels ideals catalanistes

i els companys que marxen amb tren sel's despedeix entonant el cant dels Segadors.

Però perquè sorgeixen entitats com l'Avenç a principis de segle? A Cornellà entre la 2a meitat del s.XIX i principis.s.XX es farà el pas d'una societat agrària a una societat industrial, hi haurà un increment de població i incidirà també en aspectes socio-culturals, com l'impuls de l'associacionisme i el sorgiment d'entitats socio-polítiques o culturals com l'Avenç. L'Avenç es dedicava a la formació cultural d'aquesta naixent classe obrera.

Aquest edifici posteriorment, va passar a mans d'altres entitats culturals que el van fer servir de saló d'actes i lloc de reunions. El 1913 va acollir la Unió Social. Després va ser ocupat per l'empresa Mobles Masip.

L'ofici de fusters compta amb una tradició important a Cornellà, durant uns anys l'ofici anava lligat a la construcció; teulades, marcs de finestra, de portes... Serà a principis del segle XX quan l'ofici de fuster es començarà a vincular a la fabricació de mobles per la casa; dormitoris, menjadors... l'obertura l'any 1927 del taller d'ebanisteria d'Antoni Massip i Calvet va ser important per la difusió de la fabricació de mobles.

En a l'edifici de l'Avenç és on van instal·lar-hi la botiga per comercialitzar aquets mobles.

El 1989 es va enderrocar la part interior de l'edifici per construir-hi pisos i es van perdre alguns elements de la façana (la balustrada i part del frontispici.)

L'edifici es construeix seguint l'estil modernista, és un edifici de maó vist, d'una sola planta amb terrat de rajola com a coberta. Destaca el motlluratge de maó de la porta i les finestres, la cornisa dentada que recorre la façana i el cos central que corona l'entrada amb l'escut de Catalunya. És un exemple de modernisme en la línia de les cases de la Colònia Güell de Gaudí.

La carretera de Barcelona a Sant Boi

Amb la construcció de l'Hostal i de les cases del seu entorn, l'antic camí reial que venia de l'Hospitalet es va bifurcar en dos itineraris. El primer va continuar sent el que pels carrers Victor Pradera i mossèn Jacint Verdguer s'enfilava fins l'església parroquial. El segon va donar lloc a l'actual carrer Rubió i Ors i va servir d'eix a partir del qual s'estructuraria la construcció d'habitatges de la part baixa del terme. Fins l'any 1880 el tram urbanitzat d'aquest carrer s'estenia des del carrer Sant Isidre al carrer Almirall Vierna, carrer que antigament es coneixia com a camí de Sant Boi. Aquest vial portava fins la barca de Sant Boi tot travessant els camps de la zona deltaica, i en aquest indret una barca de pas portava vianants i mercaderies fins la veïna parròquia de Sant Boi. La construcció del pont de Sant Boi a partir de la dècada de 1880 va possibilitar la prolongació del carrer fins als Quatre Camins i l'obertura de l'actual carretera de Sant Boi. Aquest vial es va convertir en l'eix central de comunicacions internes del terme, tot relegant l'antic camí reial cap a l'església en una via secundària. L'obertura del segon tram del carrer Rubió i Ors fins els Quatre

Camins, va provocar la segona etapa del creixement urbà de Cornellà i la urbanització i obertura dels carrers perpendiculars situats entre aquest vial i el carrer de l'Església, com ara els carrers Cinema Bel, Ametller i Miquel de Roncalí.

Cinema Titan 1926

El Cinema Titan es va inaugurar l'any 1926. A Cornellà als anys 20 hi ha un augment de població important fruit del procés d'industrialització que està vivint el municipi. Amb el creixement demogràfic i urbanístic de la zona del Centre, la manca d'oferta de lleure es fa palesa, és en aquest moment quan el cinema es converteix en un dels referents culturals, és per això que el Cinema Titan omplirà un buit molt important i necessari a Cornellà i passara a ser el local de moda..

A principis de segle no hi havia tantes ofertes relacionades amb l'oci com les que tenim actualment quan sorgeixen els cinemes es converteixen en un dels punts de trobada i una forma de divertir-se nova fins aquell moment.

L'edifici es construeix de nova planta seguint el projecte de l'arquitecte municipal Bienvenido Marin Espinosa, i està pensat i dissenyat per a complir aquesta funció. Inspirat en l'estil noucentista, amb uns elements característics d'aquest corrent artístic com són: la torre circular, de 20 metres d'alçada, el porxo, les columnes, i la glorieta. La façana està inclosa en el catàleg de Protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Arquitectònic de Cornellà. A l'interior la sala és moderna i amb una tecnologia de l'època.

Des de l'aparició del cinema a f.sXIX i arran de la obertura de les primeres sales de cinema, com la del café Colom i el Cinema Bel, el cinema es convertí en un important mitjà d' entreteniment pels cornellanencs.

De fet cada diumenge el cinema s'omplia. Amb el cinema mut el que feien es que una pianola mecànica acompanyava la pel·lícula amb música. La programació de la tarda era de dues pel·lícules i una tercera projecció còmica o bé de dibuixos animats.

L'edifici del Cinema Titan, com ja s'ha comentat anteriorment, ja va ser construït per aquesta funció i es va ubicar en un dels carrers que també es convertia en un dels llocs importants de la ciutat, el carrer Major, on destacava per la seva majestuositat el pínacle del cinema i es convertí en un símbol del barri Centre. Durant els anys 30 va ser un dels llocs més concorreguts de la ciutat, i l'única sala estable de projecció.

Després de la guerra civil el cinema va ser una de les distraccions més importants per la població que no estava vivint precisament un moment esplendorós. En aquest moment no hi havia entitats ni societats de tipus recreatiu. Així va ser com el Cinema Titan va ser un dels locals més importants per l'oci de la població i es va convertir en un centre de relació i convivència

social molt important. A la vegada el cinema servia per fer propaganda del règim franquista a través dels No-DO, "documentals" que informaven de les bondats del règim. Durant aquesta època també sovint a mitja sessió feien aixecar al públic i saludar a la manera feixista mentre sonava el Cara al sol

A finals dels anys quaranta el cinema està de moda, al barri Centre hi trobem: Projeccions al teatre de "educación y descanso", el cinema Cornellà i al Cine Club.

A partir dels anys 50 i 60 l'expansió urbanística i demogràfica que està vivint Cornellà en aquest moment fa que en els barris del Pedró, La Gavarra i Sant Ildefonso també s'hi instal·lin noves sales de cinema. Són sales de projecció, més modernes i aptes per projectar els nous formats de la indústria cinematogràfica.

La sala del Titán va començar a viure una lenta i progressiva davallada, fins que va haver de tancar les seves portes a finals de 1960.

És curiós que en aquest mateix lloc antigament hi hagués hagut un lloc relacionat amb l'oci, un local de ball i teatre, l'anomenat el "Joc de la Pilota". Aquest va ser construït el 1788, a partir d'un establiment emfitèutic efectuat pel senyor del Castell. Durant més de cent anys va ser l'únic local de lleure i oci a la ciutat.

Posteriorment l'edifici va ser adquirit per l'Ajuntament de Cornellà, que hi instal·là una sala d'actes polivalent i altres serveis públics.

L'edifici es va rehabilitar per acollir la Biblioteca Marta Mata inaugurada el Febrer del 2009. Integrada a la Xarxa de Biblioteques de Cornellà (XBC), servei cultural i d'informació municipal gestionat directament per l'Ajuntament de Cornellà de Llobregat, amb conveni amb la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona.

La Biblioteca ocupa un espai de 1.600 m², que disposarà d'un fons de lliure accés de 40.000 documents, tot i que el seu fons d'obertura va ser de 20.000 unitats. El fons inclou documents en tots els formats, especialment llibres, però també disposa de CD, DVD i publicacions periòdiques.

A la web de l'Ajuntament poden trobar tota la informació del fons de la biblioteca i consultar el seu catàleg.

